

Actie tegen schooluitval: inzetten op preventie en versnippering tegengaan

Advies voor een nieuw 'Actieplan ter preventie en aanpak van schooluitval'

Vlaamse Onderwijsraad
Koning Albert II-laan 37
BE-1030 Brussel
T +32 2 219 42 99

www.vlor.be
info@vlor.be

Advies op vraag van Ben Weyts, Viceminister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand op 20 december 2021

Uitgebracht door de Algemene Raad op 24 februari 2022 met eenparigheid van stemmen

Vorbereiding: werkgroep Tweedekansleerwegen op 20 januari 2022, 3 februari 2022 en 16 februari 2022 onder voorzitterschap van Johan Vandenbranden

Inbreng van de Raad Levenslang en Levensbreed Leren op 8 februari 2022 en Raad Secundair Onderwijs op 10 februari 2022

Dossierbeheerder: Ewoud De Sadeleer

Dit advies geeft de belangrijkste thematische krachtlijnen weer voor een nieuw 'Actieplan ter preventie en aanpak van schooluitval'. De Vlor identificeert daarvoor twee absolute prioriteiten.

Ten eerste vragen we een focus op preventie. Een verbindend schoolklimaat met aandacht voor welbevinden, participatie en partnerschap staat daarbij centraal. Scholen moeten ook kunnen werken binnen een geïntegreerd zorgkader dat vertrekt van een brede aanpak via preventie en overgaat in begeleiding en interventie op maat. Daarbij vragen we aandacht voor vroegdetectie en een doorlopend traject binnen de verschillende fasen van het zorgcontinuüm. Tot slot pleiten we voor structurele oplossingen opdat elke leerling een volwaardig en passend leertraject kan volgen. Op korte termijn liggen kansen in flexibele leertrajecten en versterkte samenwerking binnen onderwijs, maar op middellange termijn moeten de weeffouten in onze onderwijsstructuur fundamenteel onderzocht worden.

Een tweede prioriteit is de aanpak van een groot knelpunt: de versnippering in initiatieven rond vroegtijdig schoolverlaten, waardoor veel tijd en middelen verloren gaan. De Vlor pleit hier voor afstemming met de beleidsdomeinen Welzijn en Werk, waarbij Onderwijs een coördinerende rol opneemt. Daarnaast is ook nood aan een Vlaanderenbrede visie die coherentie bevordert, gekoppeld aan het verankeren van structurele initiatieven.

Daarnaast vraagt de Vlor ook *evidence informed* schoolbeleid te stimuleren, onder meer door in te zetten op meer monitoring en evaluatie. We pleiten voor een omvattende monitoring met indicatoren die aan het actieplan gekoppeld wordt. Specifieke aandacht moet gaan naar de effecten van twee specifieke hervormingen: de modernisering van het secundair onderwijs en de inkanteling van leren en werken.

Tot slot wijst de Vlor op de nood aan ondersteuning, omkadering en professionalisering van leraren, zowel in het leerplichtonderwijs als in het volwassenenonderwijs.

Inhoud

1	Situering.....	3
2	Thematische krachtlijnen.....	3
2.1	Preventie	3
2.1.1	Verbindend schoolklimaat	3
2.1.2	Geïntegreerd zorgkader: preventiepiramide en zorgcontinuüm.....	4
2.1.3	Structurele oplossingen voor specifieke doelgroepen	4
2.2	Samenwerking versus versnippering	5
2.3	<i>Evidence informed</i> schoolbeleid	6
2.4	Monitoring en evaluatie	6
2.5	Omkadering en professionalisering van leraren	6
	Bronnen.....	8

1 Situering

Ondanks een recente daling van het aantal vroegtijdige schoolverlaters, blijft het percentage jongeren dat het onderwijs ongekwalificeerd verlaat, nog steeds te hoog (9,4% in 2019-2020).¹ We stellen ook vast dat de problematiek veel groter is voor bepaalde doelgroepen:

- jongeren in het beroepssecundair onderwijs (14%), buitengewoon secundair onderwijs (33,4%), deeltijds beroepssecundair onderwijs (58,1%);
- jongeren met schoolse achterstand (46,4% voor meer dan twee jaar schoolse achterstand);
- jongens (11,9% versus 7,3% van de meisjes);
- jongeren met een andere thuistaal (19,7% van de jongeren die thuis met geen enkel gezinslid Nederlands spreken);
- jongeren waarvan de moeder een laag opleidingsniveau heeft (23,4% waarvan de moeder geen diploma lager onderwijs heeft);
- jongeren in centrumsteden (14,0%).

De Vlor ondersteunt dan ook het opstellen van een nieuw actieplan tegen schooluitval. De Vlaamse Regering heeft zich voorgenomen om dat plan al op 1 september 2022 te laten ingaan en vroeg de Vlor proactief om input voor het actieplan. In dit advies willen we dan ook prioritaire krachtlijnen aanduiden voor een actieplan dat ongekwalificeerd schoolverlaten kan voorkomen en remediëren.

Om die krachtlijnen te identificeren baseerde de werkgroep zich onder meer op het rapport 'Voorkomen van vroegtijdig schoolverlaten' (Rekenhof 2021), het SONO-onderzoek over dit onderwerp (Keppens & Spruyt 2019), de gezamenlijke SWOT-analyse van de provinciale netwerken Samen tegen Schooluitval en een toelichting van de [laatste cijfers rond vroegtijdig schoolverlaten](#) door het Departement Onderwijs. We verwijzen voor de opmaak van het actieplan ook naar de vele Vlor-adviezen die eerder aandacht hadden voor het thema vroegtijdig schoolverlaten.²

2 Thematische krachtlijnen

2.1 Preventie

2.1.1 Verbindend schoolklimaat

Een preventief en geïntegreerd beleid rond leerlingenbegeleiding vertrekt vanuit een brede basiszorg en start al in het basisonderwijs (inclusief de kleuterklas). Het nieuwe actieplan moet prioritair inzetten op acties op schoolniveau die een verbindend schoolklimaat stimuleren. Het welbevinden van leerlingen en leraren en het partnerschap tussen ouders en de school zijn daarbij cruciaal. Daarom moet er al in de lerarenopleiding aandacht zijn voor ouderbetrokkenheid, groepsdynamica, klasdynamieken ...

¹ Statistiek Vlaanderen (2022). [Vroegtijdige schoolverlaters \(op basis van administratieve data\)](#).

² Vlor, Algemene Raad. [Advies over de conceptnota 'Samen tegen Schooluitval'](#), 8 oktober 2015.

Vlor, Algemene Raad. [Meer kruisbestuiving tussen wegen naar een diploma secundair onderwijs. Advies over samenwerking tussen secundair onderwijs, tweedekansonderwijs en de Examencommissie secundair onderwijs om de kansen op een onderwijskwalificatie te verhogen](#), 24 september 2020.

Vlor, Raad Basisonderwijs. [Advies over problematische afwezigheden in het lager onderwijs](#), 18 april 2018.

Vlor, Raad Secundair Onderwijs. [Verruimde stagebonus voor werkplekleren voor meerderjarige leerlingen. Advies over het voorontwerp van besluit voor de verruimde stagebonus voor 2021-2022 en 2022-2023](#), 27 januari 2022.

We benadrukken in die context het belang van de participatie van leerlingen (bijvoorbeeld via de leerlingenraad) en ouders. Het volwassenenonderwijs kan ouders versterken met kennis en vaardigheden (bv. taallessen Nederlands voor anderstalige ouders en digitale geletterdheid) om sterker te staan in het partnerschap tussen ouders en school (betrokkenheid verhogen). Om een goed schoolbeleid met brede basiszorg op te stellen en te verwezenlijken is de betrokkenheid van veel actoren belangrijk. Leerlingen, leraren, leerlingenbegeleiders, ouders, directie, centra voor leerlingenbegeleiding (CLB) ... moeten allemaal deel uitmaken van het zorgbeleid en er achterstaan. Het gaat om een gedeelde verantwoordelijkheid.

Een sanctionerende aanpak van problematische afwezigheden staat haaks op een schoolklimaat dat inzet op verbinding met ouders en leerlingen. We herhalen dan ook onze bedenkingen bij het verliezen van het recht op een schooltoelage of het terugvorderen van een uitbetaalde schooltoelage als een kind onvoldoende aanwezig was.³ Het gaat bijna altijd om zeer kwetsbare gezinnen en er is geen evidentie dat die sanctie zou helpen om leerlingen terug naar school te krijgen of uitval te voorkomen.

2.1.2 Geïntegreerd zorgkader: preventiepiramide en zorgcontinuüm

Elke school moet kunnen werken vanuit een geïntegreerd zorgkader, met verschillende lagen die aandacht hebben voor preventie en interventie. Dat kader heeft de vorm van een piramide: de onderste brede lagen focussen op preventie, maar zijn gekoppeld aan smallere bovenliggende lagen die inzetten op begeleiding en interventie op maat. Door een concentratie van problematieken (in arbeidsmarktgerichte scholen en richtingen) kunnen sommige scholen niet op alle niveaus inzetten, waardoor ze geen effectief schoolbeleid tegen schooluitval kunnen uitbouwen. Vroegdetectie is een belangrijk onderdeel van een goed geïntegreerd zorgkader. Het laat scholen toe om snel over te gaan naar begeleiding op maat. Wachten tot een jongere vijf of meer B-codes⁴ heeft verzameld is contraproductief. Probleemsignalen moeten zo snel mogelijk worden opgevangen, doorgegeven en aangepakt door het hele schoolteam. Scholen nemen daarbij best een onderzoekende houding aan die gebruikt maakt van andere indicatoren dan enkel de B-codes.

Ook de verschillende fasen van het zorgcontinuüm moeten op structurele wijze op elkaar inhaken. Het moet gaan om een doorlopend traject, waarin er zo snel mogelijk binnen de school begeleiding voorzien wordt (waar de binding het sterkst is). In functie van het kansrijk opvolgen en oriënteren, is het belangrijk om de volledige context van leerlingen mee te nemen. Daarom is er nood aan een duidelijke en transparante communicatie met en betrokkenheid van ouders.

Een aandachtspunt is ook dat leerlingen best niet te vaak doorgestuurd worden naar verschillende personen. Daarvoor zijn samenwerking en afspraken tussen de school en de CLB cruciaal. Om die taak te kunnen opnemen, zijn meer middelen en omkadering nodig. Er moet worden ingezet op een transparant aanbod en de lange wachtlijsten voor doorverwijzingen moeten dringend worden ingekort. Hier ligt een belangrijke verantwoordelijkheid voor de overheid.

2.1.3 Structurele oplossingen voor specifieke doelgroepen

We pleiten ervoor om in het actieplan structurele oplossingen uit te werken opdat elke leerling een volwaardig en passend leertraject kan volgen. Daarom moet er bijzondere aandacht zijn voor de doelgroepen met een verhoogd risico op uitval. We denken in de eerste plaats aan de leerlingen

³ Vlor, Raad Basisonderwijs. [Advies over problematische afwezigheden in het lager onderwijs](#), 18 april 2018.

⁴ Eén B-code staat voor een halve dag ongewettigde afwezigheid.

van het buitengewoon onderwijs en het deeltijds beroepssecundair onderwijs, jongeren met migratieachtergrond en jongeren waarvan de ouders laag opleidingsniveau hebben. Er moet geïnvesteerd worden om hun drempels te identificeren én weg te werken.

We merken keer op keer dat het absoluut onvoldoende is om pas oplossingen uit te werken voor specifieke doelgroepen nadat de principes en grote lijnen van een hervorming al zijn vastgelegd, zoals bij de inkanteling van leren en werken naar duaal leren. Op middellange termijn moet daarom fundamenteel gekeken worden naar de weeffouten in onze onderwijsstructuur. Monitoring en evaluatie zijn op dat vlak cruciaal (zie verder).

Op korte termijn kunnen scholen alvast inzetten op de bestaande mogelijkheden van flexibele leertrajecten. Er liggen ook kansen in een versterkte samenwerking tussen secundair onderwijs, tweedekansonderwijs en de examencommissie om de kansen op een onderwijskwalificatie te verhogen. Door bruggen te bouwen en in te zetten op complementariteit kan een geïntegreerd aanbod helpen om een goed kwalificerend traject voor elke leerling te voorzien.⁵ We kijken daarvoor niet alleen naar het curatieve aspect van het tweedekansonderwijs, maar willen ook samenwerkingsverbanden uitbouwen om preventief schooluitval te voorkomen (bv. op het niveau van beroepskwalificaties of algemene vorming). Het is immers makkelijker om leerlingen te bereiken voor ze uitvallen dan nadat ze al gestopt zijn.

2.2 Samenwerking versus versnippering

Een duidelijk knelpunt op het terrein is versnippering in initiatieven rond vroegtijdig schoolverlaten. Veel middelen, tijd en energie gaan hieraan verloren. Op lokaal niveau gaat veel aandacht naar afstemmen en in kaart brengen van initiatieven. Op Vlaams niveau ontbreekt overzicht en coherentie. De afstemming tussen de beleidsdomeinen is een cruciale uitdaging om tot synergie te komen, waarbij het beleidsdomein Onderwijs steeds een coördinerende rol moet spelen.

Zo is er vanuit het beleidsdomein Welzijn een aanbod dat jongeren met een welzijnsproblematiek moet ondersteunen, zoals de Naadloos Flexibele Trajecten (NAFT). Ook de nieuwe lerende netwerken jeugdhulp-onderwijs behoeven nog heel wat afstemming. Daarnaast moet er ook samenwerking zijn met het beleidsdomein Werk, om continuïteit van begeleiding te garanderen. Organisaties als VDAB en Gespecialiseerd Team Bemiddeling (GTB) proberen jongeren die dreigen uit te vallen of al uitgevallen zijn toch een kwalificatie te bezorgen en toe te leiden naar werk. Tot slot kan ook het flankerend onderwijsbeleid van de lokale besturen een belangrijke aanvulling leveren, zeker in een (groot)stedelijke context.

Er is nood aan een Vlaanderenbrede visie met doelen en normen waar initiatieven die werken rond vroegtijdig schoolverlaten aan moeten voldoen. Die visie kan zo duidelijkheid en coherentie bevorderen, maar moet voldoende ruimte laten voor lokale noden en innovatie. Voor een coherent beleid op lange termijn vragen we bestendiging van succesvolle initiatieven rond vroegtijdig schoolverlaten (zoals de provinciale netwerken samen tegen schooluitval), via structurele middelen in plaats van projectmiddelen. De provinciale netwerken hebben nood aan sturing en samenwerking op Vlaams niveau (opnieuw: met voldoende ruimte voor lokale accenten).

⁵ Concrete voorstellen hiervoor staan in Vlor, Algemene Raad. [Meer kruisbestuiving tussen wegen naar een diploma secundair onderwijs. Advies over samenwerking tussen secundair onderwijs, tweedekansonderwijs en de Examencommissie secundair onderwijs om de kansen op een onderwijskwalificatie te verhogen](#), 24 september 2020.

2.3 Evidence informed schoolbeleid

Er is al heel wat kennis opgebouwd rond vroegtijdig schoolverlaten, die *evidence informed* beleid moet onderbouwen (Keppens & Spruyt, 2019). We vragen dan ook om een draaiboek te ontwikkelen met concrete interventies voor scholen, op basis waarvan ze een geïntegreerd beleid rond schooluitval kunnen uitbouwen. Dat beleid moet vertrekken vanuit een globale visie die focust op preventie. Het onderzoek uit het thema ‘Effectieve praktijken ter preventie en aanpak van spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten’ in OBPWO, 2022 kan daarvoor belangrijke aanknopingspunten bieden. Daarnaast bestaan er ook al heel wat goede praktijkvoorbeelden om te delen. We zien een belangrijke rol voor de pedagogische begeleidingsdiensten om de scholen daarin te ondersteunen en stimuleren.

2.4 Monitoring en evaluatie

Om een *evidence informed* beleid te voeren, is er nood aan longitudinaal effectenonderzoek van de maatregelen rond ongekwalificeerd schoolverlaten (zoals sanctionering, zittenblijven ...). Ook de structurele mechanismen die aanleiding kunnen geven tot vroegtijdig schoolverlaten moeten in kaart gebracht en geremedieerd worden (bv. een watervalsysteem). We pleiten dus voor een omvattende monitoring die aan dit actieplan gekoppeld wordt, met gepaste indicatoren (bv. voor de provinciale netwerken tegen schooluitval), die al vanaf het kleuteronderwijs van start gaat. De Vlor ziet ook een acute nood voor grondige monitoring en evaluatie van twee specifieke hervormingen.

Ten eerste de modernisering die een grote impact heeft op het secundair onderwijs (inclusief buitengewoon onderwijs). Belangrijk is ook dat de indicatoren voor de toekomstige cijfers rond ongekwalificeerd schoolverlaten op die modernisering zullen moeten worden afgestemd. Het is nog onduidelijk of het behalen van deelkwalificaties en/of beroepskwalificaties gedefinieerd zou worden als ‘gekwalificeerd schoolverlaten’. Wij benadrukken alleszins het belang van vergelijkbare data. Een mogelijkheid is om de verschillende (deel)kwalificaties apart te registreren en uit te splitsen in de resultaten.

Ten tweede blijft de Vlor bezorgd over het effect van de inkanteling van leren en werken in het stelsel van duaal leren op het ongekwalificeerd schoolverlaten, ondanks enkele positieve aanpassingen aan de aanloopfase. We vragen dan ook een zeer fijnmazige monitoring van het verdere traject van de jongeren die de overstap moeten maken vanuit leren en werken. Eenzelfde fijnmazige monitoring is nodig voor de verdere leerloopbanen van jongeren die zich aandienen voor de aanloopfase, maar niet arbeidsbereid zijn. Specifieke aandacht moet tot slot gaan naar hoeveel jongeren terechtkomen in het kwalificerend traject op maat, om welke jongeren het gaat en omwille van welke redenen zij in dat traject terecht komen.

2.5 Omkadering en professionalisering van leraren

Er is een sterke evolutie in de cursistenpopulatie van het tweedekansonderwijs. Het gaat steeds vaker om jongere volwassenen, die met een ‘rugzak’/zorgvraag in het volwassenenonderwijs terechtkomen. Daarvoor is nood aan professionalisering/bijscholing van de lesgevers, die geen experts zijn in het opvangen en lesgeven van een jongere doelgroep. Leraren in zowel het secundair als volwassenenonderwijs hebben baat bij vorming om te leren omgaan met leerlingen die geen schoolse aanpak meer willen.

Vorming alleen is echter niet voldoende. Leraren in zowel secundair als volwassenenonderwijs moeten ook ondersteund en omkaderd worden door leerlingenbegeleiders, secretariaatsmedewerkers, opvoeders, een zorgcoördinator ... Daarom moeten de nodige middelen voorzien worden voor een zorgbeleid en zorgcoördinatoren in het volwassenenonderwijs en hebben scholen van het leerplichtonderwijs nood aan ruimte en middelen om eerstelijnszorg uit te bouwen, binnen het kader van het decreet Leerlingenbegeleiding.

Scholen en centra merken ook op dat sommige leerlingen nood hebben aan extra begeleiding en een meer individuele of projectmatige aanpak op maat. Om dat waar te maken, is die ondersteuning en omkadering zeker onontbeerlijk, naast het aanleren van een bepaalde agogisch-didactische benadering. Dat neemt niet weg dat het minstens even belangrijk is om samen te worden opgeleid, met uiteraard oog voor individuele problematieken.

Mia Douterlungne
administrateur-generaal

Ann Verreth
algemeen voorzitter

Bronnen

Gezamenlijke SWOT-analyse van de provinciale netwerken Samen tegen Schooluitval (Toelichting voor de Vlor op 20/01/22).

Keppens, G. & Spruyt, B. (2019). [Preventie van spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten. Eindrapport.](#) Steunpunt Onderwijsonderzoek.

Rekenhof, [Voorkomen van vroegtijdig schoolverlaten - leerlingenbegeleiding in het beroepssecundair onderwijs](#), april 2021 (Toelichting voor de Vlor op 10/06/21).

Toelichting van de [laatste cijfers rond vroegtijdig schoolverlaten](#) door het Departement Onderwijs (Toelichting voor de Vlor op 03/02/22).

Vlor, Algemene Raad. [Advies over de conceptnota 'Samen tegen Schooluitval'](#), 8 oktober 2015.

Vlor, Algemene Raad. [Meer kruisbestuiving tussen wegen naar een diploma secundair onderwijs. Advies over samenwerking tussen secundair onderwijs, tweedekansonderwijs en de Examencommissie secundair onderwijs om de kansen op een onderwijskwalificatie te verhogen](#), 24 september 2020.

Vlor, Algemene Raad. [Onderwijs, Welzijn en de rol van de \(onderwijs\)internaten. Advies over de conceptnota Onderwijs-Welzijn](#), 28 oktober 2021.

Vlor, Raad Basisonderwijs. [Advies over problematische afwezigheden in het lager onderwijs](#), 18 april 2018.

Vlor, Raad Secundair Onderwijs. [Aanpassing aanloopfase naar duaal leren: aanvullende voorstellen Advies over het voorontwerp van decreet tot wijziging van de regelgeving over duaal leren, de aanloopfase en het stelsel van leren en werken](#), 27 januari 2022.